

Hoge commissaris te Djakarta (Hirschfeld) aan minister van Uniezaken en Overzeese Rijksdelen (Van Maarseveen), 18 mei 1950

Bestemd voor Van Maarseveen, mede voor Drees en Stikker.

Op 17 dezer vond om 13.00 uur een bespreking plaats bij Hatta, waaraan van Indonesische zijde tevens deelnamen de Sultan, Leimena, Simatupang en Budiardjo. Van Nederlandse zijde waren aanwezig ondergetekende, Gieben, Buurman en Van Langen.

Allereerst werd door de Sultan aan de orde gesteld de situatie op Ambon en werden bijzonderheden gevraagd over KNIL-militairen en particulieren welke uit Ambon waren geëvacueerd. Hiervoor verwijs ik naar de telegrammen van Gieben, laatstelijk de nrs. 50 en 53. Intussen bleek dat het aantal Indonesische KNIL-militairen, dat aan het bevel tot evacuatie gevolg had gegeven, slechts ca. 186 bedroeg. Medegedeeld werd, dat ruim 1000 KNIL-militairen op Ambon en omliggende eilanden aan het bevel geen gevolg hadden gegeven. Vervolgens werd de vraag gesteld wat men van Nederlandse zijde verder dacht te doen, omdat per saldo formeel de verantwoordelijkheid voor deze militairen bij Nederland berust ook al volgden zij de Nederlandse bevelen niet meer op. Daarop werd geantwoord dat Nederland niet over machtsmiddelen beschikt om deze militairen op Ambon met geweld te onderwerpen. Hoe pijnlijk een dergelijke constatering op zichzelf is, zo was zij onvermijdelijk om de situatie duidelijk te schetsen. Daarop werd van Indonesische zijde geconstateerd, dat in het oorspronkelijke bevel van CLG medegedeeld werd, dat de op Ambon aanwezige troepen van KNIL hadden te gehoorzamen op straffe van uitstoting uit het KNIL. Er zou dus thans een officiële verklaring van Nederlandse zijde nodig zijn om te constateren, dat degenen, die het bevel niet opgevolgd hebben, hiermede uitgestoten zijn. De tekst van een dergelijke verklaring zou m.i. kunnen luiden:

'1 Mei jl. heeft een groot deel der tot het garnizoen Ambon behorende Indonesische militairen van het KNIL in strijd met de geldende order een actief aandeel genomen in het te Ambon gerezen staatkundige conflict en gehoorzaamheid aan de bevelen van zijn officieren geweigerd. Herhaaldelijk door Ned. tr. cdt. te Ambon ondernomen pogingen om het garnizoen weder onder discipline te brengen hebben gefaald.

8 Mei is door troepen cdt. Oost-Indon. aan alle leden van het garnizoen bekend gesteld een order van Luitenant-Generaal cdt. der Nederlandse strijdkrachten in Indonesië, waarbij namens de Nederlandse Reg. aan het garnizoen te Ambon voor het laatst is gelast zich onmiddellijk weder onder bevelen van zijn officieren en kader te stellen, terug te keren naar zijn kampementen en zijn bewapening en uitrusting in te leveren. Daarbij is tevens medegedeeld, dat het gehele garnizoen met gezinnen zou worden overgeplaatst naar nader te bepalen bestemmingen elders en dat een ieder, die zich aan evenbedoelde order niet zou houden, zou worden beschouwd als niet langer te behoren tot het KNIL of enig ander legeronderdeel onder bevelen van de commandant der Nederlandse legerstrijdkrachten in Indonesië.

Aan deze order is gevolg gegeven door een deel van het garnizoen, dat daarop te Ambon is ingescheept en afgevoerd. Het grootste deel van het garnizoen echter heeft zich niet onder de bevelen van zijn officieren gesteld en is te Ambon achtergebleven.

De Regering van het Koninkrijk der Nederlanden ziet zich thans genoodzaakt te verklaren dat de op Ambon achtergebleven leden van het garnizoen op grond van hun weigering om aan evenbedoelde order van de commandant der Nederlandse legerstrijdkrachten in Indonesië te gehoorzamen met ingang van 9 Mei 1950 geacht worden niet langer deel uit te maken van het KNIL en dat de Regering van het Koninkrijk te hunnen opzichte uit hoofde van het RTC overeengekomen of anderszins generlei verantwoording meer draagt.'

Ik heb toegezegd een dergelijke verklaring aan de Regering te zullen voorleggen. De hierboven gegeven tekst is nog niet aan RIS voorgelegd. Het is nl. mijn bedoeling, dat wanneer U

verklaring in bovenstaande goedkeurt, deze met RIS te bespreken, opdat later geen misverstand over deze publicatie bestaat. Zodanige publicatie is m.i. absoluut noodzakelijk, omdat RIS deze terecht noodzakelijk acht voordat zij eventuele maatregelen tegen Ambon gaat nemen. Verzoeken op korte termijn te seinen of U accoord gaat. Wij zijn niet in staat een andere oplossing voor te stellen dan nog eens officieel vast te leggen, dat degenen, die het bevel niet opvolgden, uitgestoten zijn. Na mijn terugkeer heb ik persoonlijk kunnen constateren hoezeer deze dramatische ontwikkeling de legerleiding en Gieben aan het hart is gegaan. Er kon niet anders gehandeld worden. Ik onderschrijf dit ten volle. Ik deel hun gevoelens geheel, doch zie ook geen kans iets anders voor te stellen dan het bovenstaande.

Tijdens deze bespreking is van Nederlandse zijde nogmaals een poging gedaan om een oplossing te vinden voor een vreedzame beslechting van het Ambon-geschil. Ook van Indon. zijde achtte men een vreedzame beslechting preferabel, doch men zag niet meer hoe dit mogelijk zou zijn. Ik heb toen de idee naar voren gebracht, die tijdens mijn afwezigheid reeds gelanceerd was en die daarop neerkwam, dat de UNCI goede diensten zou aanbieden. De UNCI zou hiertoe echter alleen initiatief kunnen nemen, indien RIS tegen het aanbieden van dergelijke goede diensten geen bezwaar zou hebben. Ik heb daaraan toegevoegd, dat het m.i. aanbeveling zou verdienen dat RIS hierop zou ingaan, omdat RIS bij eventuele weigering van Ambon-zijde internationaal getoond zou hebben alle vreedzame middelen te hebben aangegrepen. Gieben gaf ook nog eens in overweging een speciale missie in de geest van Leimena naar Ambon te sturen. Beide denkbeelden zijn door RIS afgewezen. Daarbij kreeg ik de indruk, dat Hatta en Leimena voor deze denkbeelden misschien wel toegankelijk geweest zouden zijn, doch van Indonesische militaire zijde, met name Simatupang, stond men volstrekt afwijzend. Ik geloof niet dat men van Indonesische zijde aanstonds in staat zal zijn werkelijke militaire actie te voeren. Men zal zich dus wel concentreren op blokkade van het gebied Ambon. Ik geloof dat het goed zal zijn indien wij deze discussie even laten rusten totdat men van Indonesische zijde gereageerd zal hebben op de brief, die ik overeenkomstig Maarseveen nr. 13 zal schrijven. Daarna heb ik weer een aanknopingspunt om over deze zaak te spreken.

Vervolgens werd van Indonesische zijde aan de orde gesteld het feit, dat afvallige KNIL-troepen op Ambon in het bezit zijn van alle wapens, die immers aan APRIS hadden moeten worden overgedragen. Gehoorzame KNIL-soldaten, die afgevoerd zijn, mochten hun wapens niet meenemen. Simatupang vroeg op welk wijze wij meenden dat RIS de haar toekomende wapens zou krijgen. Wij hebben daarop verklaard, dat de soldaten, die afgevoerd werden, voor overmacht hebben moeten buigen, zodat zij hun wapens achter moesten laten. Indien een vreedzame oplossing van het geschil alsnog mogelijk zou zijn, zouden de wapens weer in RIS handen komen. Daaraan is toegevoegd, dat deze ontwikkeling buiten de wil van de Nederlandse Regering plaatsvond. Deze discussie werd niet geheel teneinde gevoerd, doch U zult begrijpen, dat de kans bestaat, dat RIS ons om compensatie voor deze wapens zal vragen, vooral indien deze tegen RIS zullen worden gebruikt.

Het volgend onderwerp, waarover uitvoerig gediscussieerd werd, betreft de afvoer Ambonneser KNIL-soldaten uit andere gebieden die niet overgaan naar RIS. Deze zijn onrustig en willen naar Ambon terug. Van Nederlandse zijde is verklaard, dat het verstandig zou zijn om deze uiteraard ontwapende gedemobiliseerde Ambonezen toch naar Ambon terug te zenden. Een conclusie op dit gebied is nog niet bereikt. RIS zal dit op korte termijn nader bestuderen.

Tenslotte heb ik alle nieuwe moeilijkheden in Makassar aan de orde gesteld. Sinds 15 Mei wordt KNIL te Makassar, dat zich in kampementen bevindt, op ernstige wijze beschoten. Er is reeds een vrij groot aantal slachtoffers onder militairen en burgers te Makassar. Zelfs de woning van de Ned. territoriaal cdt. werd beschoten en omsingeld en doorzocht terwijl Schotborgh thuis was. Kawilarang is 15 mei naar Bali vertrokken. Beschieting van de kampementen vindt o.a. ook met mortieren plaats. Nederlandse berichten luiden, dat deze beschietingen zowel door APRIS als door guerilla's worden uitgevoerd. Telegram milobs UNCI Makassar luidt 'CS 400 A open t.a.v. millexboard, Hotel des Indes, from team 9. On May fifteenth intense gunfire all over Makassar

from 08.00 until 13.00 hours, same on May sixteenth from 09.25 until this moment 17.00 hours. On both days APRIS fires on KNIL-camps and on sixteenth on Dutch H.Q. KNIL fires back where attacked. Kawilarang left Makassar on fifteenth. APRIS responsible for present most serious situation and either not able or not willing to restore law and order. Casualties are 9 KNIL dead and 20 injured or more, 3 APRIS soldiers or more and 1 civilian dead and 13 injured or more. No guarantee for improvement for next days. Our own safety not secure.'

Naar aanleiding hiervan besloten dat de Sultan nog heden orders zal geven aan Kawilarang, die in Makassar terug verwacht werd, om maatregelen te nemen in overleg met Schotborgh om een einde aan deze ontoelaatbare toestand te maken en Schotborgh zal dezerzijds geïnstrueerd worden zich daarover met Kawilarang in verbinding te stellen. Zo nodig zal 18 dezer zowel vertegenwoordiger Sultan als vertegenwoordiger Buurman naar Makassar vliegen om kracht bij te zetten. Ik heb Hatta persoonlijk medegedeeld, dat, indien deze actie tot succes leidt, officiële klacht bij UNCI nog even aangehouden kan worden, doch indien op korte termijn geen afdoende resultaten worden bereikt ik klacht bij UNCI zou moeten indienen. UNCI is ondershands op de hoogte gehouden en heeft het voornemen uit Djakarta nog officieren naar Makassar te zenden, teneinde het team waarnemers in Makassar te versterken. Van de verdere ontwikkelingen van deze hoogst ernstige situatie houd ik U op de hoogte.